

Transfer kulture Indije, kao način resavanja problema kulturnog preobrazaja Roma

UVOD

Nesumnjivo je da je kultura jedna od najbitnijih ako ne i najbitnija karakteristika čoveka i ljudskog društva uopšte. Imajući u vidu temu i cilj o kome želim govoriti, istakao bih tri definicije kulture:

Prva - Ralfa Lintona koji kaže da je "kultura skup naučenih načina ponašanja, preuzetih pozicija sistema vrednosti i znanja koje međusobno dele članovi nekog posebnog društva i prenosi ih putem tradicije".

Drugu definicija kulture dao je Moris Šlik prema kojoj se kao odlučujuća karakteristika kulture shvata obuhvatanje i organizovanje prirodnih događaja prema planu.

Organizovanje događaja prema planu je i namera ovog rada i ideje koja se rodila kod grupe intelektualaca Roma u istočnoj Evropi. Namera je jasna, mi želimo da upravljamo procesom kulturne emancipacije Roma u Evropi. Iz pomenutih definicije kulture, može se zaključiti da je u kulturi važno ono čemu se teži i pomoću čega se to može ostvariti.

Treća definicija kulture koju će mo navesti a koja ide u prilog naše ideje je sledeća: **Kultura je skup svih onih procesa, promena i tvorevina koje su nastale kao posledica materijalne i duhovne intervencije ljudskog društva u prirodi, u društvu i u mišljenju. A osnovni smisao kulture sastoji se u tome da olakša održanje, produženje i napredak ljudskog društva.**

Na kojim činjenicama zasnivamo svoju ideju o potrebi transfera kulture to jest koje su polazne konstatacije o kulturi i životu Roma?

Polazne konstatacije:

Prvo: Opšte siromaštvo i nezaposlenost, eksploatacija i beda, vode romski narod totalnoj ljudskoj degradaciji. Surovi sistemi vrednosti postkomunističkih država, korupcija, mito i anti-ciganizam postali su dominantni u istočnoj Evropi. Preterana zaokupljenost samim sobom nasuprot tradicionalnoj romskoj solidarnosti pretilo da potpuno razruši romsku čergu i mahal. Sasvim je vidljivo osećanje etnicke beznačajnosti, nemoći, izolacije i napuštenosti. Ta situacija je već prouzrokovala krizu kulturnih i duhovnih vrednosti koja vodi frustraciji i očaju. Metež i beda, zabrinutost i teskoba stvorili su takav život Roma, kada se mora nešto preduzeti.

Drugo: Želimo iz bastine uzeti one vrednosti koje korenspodiraju sa principima kulture otvorenog, demokratskog društva. Stvaranje novih kulturnih pravaca Roma tako što ćemo se vratiti duboko u izvore svoje kulturne tradicije, da bi povezali svoj identitet i biološko poreklo sa promenljivom i vrlo surovom društveno-ekonomskom stvarnošću.

Treće: Pojava protivkulture kao najvidljivije karakteristike nacionalnog bića romskog naroda, naročito na Balkanu. To je rezultat stereotipije o Romima u Evropi, na šta smo mi Romi "pristali". U ovom istoriskom trenutku, to podrazumeva praktičnu potrebu identifikovanja pojava, uzroka i praktičnih kontra akcija kulturnog karaktera.

Četvrto: Potreban je progres kao rezultat stvaranja novih vrednosti društvene kulture Roma. Naime, **progres u kulturi Roma treba da bude odgovor na**

stagnaciju ili čak regresiju koja ozbiljno ugrožava ostvareni kvalitet kulturnih vrednosti.

Peto: Treba započeti planiranu, sistematsku i dugoročnu kulturnu akciju romske renesanse. Potrebna je kadrovska, materijalna i politička podrška za realizaciju ovog projekta.

Negativne karakteristike romske kulture u zemljama istočne Evrope

1. Dijasporičnost romskog naroda, njegova prostorna lokacija življenja može se definisati autarhičnim životom nezavisnim od života okolnog stanovništva. Marginalizovanost u odnosu na društvene tokove, ekonomiju, podelu rada i politički aktivizam.
2. Došlo je do značajne asimilacije i integracije u okolne kulture.
3. Nedostatak ili stalni pad kulturnog identiteta Roma pod naletima drugih kultura ili kontra kultura.
4. Gubljenje jezika.
5. Ne postoji organizaciona forma ili struktura koja bi se bavila očuvanjem ili unapređenjem kulture Roma (tzv. kulturna žarišta).
6. Nedostatak materijalnih sredstava namenjenih za kreiranje kulturne politike.

Specifični elementi romske kulture sa aspekta potrebe transfera kulture

1. Jezik - Ne ulazeći u lingvističku analizu jezika a imajući u vidu cilj rada, izneću neke podatke do kojih je došao YUROM Centar anketom vršenom u jugoistočnoj Srbiji početkom 2001 godine. Cilj ankete bio je stepen poznavanja romskog jezika na 50 najčešće korišćenih reči tipa: voda, hleb, košulja, tašna, tanjir, kašika, dvorište itd. Rezultati su sledeći: starosna grupa od 50-60 godina znala je i upotrebila 92% tačnih romskih reči. Starosna grupa od 30-40 godina znala je 71% reči. Grupa od 15-30 godina znala je 66% reči. Grupa od 8-15 godina znala je 52% reči. Na osnovu ovih podataka jasan je zaključak o pojavi zaboravljanja sopstvenog jezika.

2. Muzika - Poznata je činjenica da je muzika naša duhovna hrana i "eliksir" koji je u najvećoj meri pomogao očuvanju našeg etničkog bića. Međutim u ovoj oblasti dolazi do dramatičnih negativnih pojava. Negativni uticaji drugih kultura i zapuštenost problema očuvanja autentične romske muzike doveli su ovo naše "civilizacisko blago" u fazu kada se moraju preduzeti stručne, etnomuzikološke i kulturološke propagandne mere zaštite i unapređenja.

Primeru radi, na području Srbije, u upotrebi su samo 2 do 3 dečije romske pesme, uspavanke. Pesme starije od 50 godina skoro da se ne mogu čuti a novokomponovana muzika Roma u istočnoj Evropi poprma karakter kiča i šunda.

3. Religija - Poznata je činjenica da Romi pre dolaska u Evropu, iz Indije krenuli kao pagani i da su u zavisnosti od zemlje, odnosno religije sa kojom su se susretali,

prihvatili one religiozne obrede i običaje koje je imalo društvo u kome su se zadržavali.

Sadašnje stanje u ovoj oblasti može se okarakterisati na sledeći način:

- Nema autentične romske religije jer Romi nisu poneli sa sobom izvorna, arhaicna istocnjacka verovanja, misaono-filozofska verovanja koja su po svojoj prirodi tolerantna.
- Na Balkanu gde živi najveći broj evropskih Roma, prisutne su sve religijske opcije. Dominiraju katolička, pravoslavna i muslimanska veroispovest.
- U poslednjih 10 godina raste broj Roma, članova sekti i drugih religijskih grupa.
- Ima pojava verskih sukoba među Romima koji se inteziviraju u poslednje vreme.
-

4. Predanja i običaji - U istraživanjima ove oblasti koristili smo postojeće zapise i usmene izjave starijih Roma. Postoji neka količina zapisa starijih istraživača međutim i u ovoj oblasti postoji praznina i popriličan nered. Verujemo da je to rezultat različitih kulturnih uticaja, religijskih i društvenih okolnosti. Ono što prevladava kao karakteristika je poprilična heterogenost običaja.

Možete se iznenaditi ali najveći stepen unifikacije postizemo u poslednje vreme i to oko obeležavanja 8-og. aprila "Svetskog dana Roma".

Misao Indije, tokom milenijuma, uticala je na kulture mnogih naroda nekoliko kontinenata: azijskog, evropskog, afričkog, američkog i to na svoj specifičan način - nenasiljem. Afirmišući svoju misao, Indija ni u jednom istorijskom dobu nije pokazala pretenzije da uništi ili negira lokalnu kulturu, već da je na neki način obogati, uskladi sa mentalitetom i indogenoznim duhovnim vrednostima. Transfer ili prenos kulture rođene u Indiji, radili su ljudi različitih zanimanja: trgovci, filozofi, matematičari, astronomi, ambasadori-emisari ali nikad kolonizatori ili vojnici sa mačevima u ruci.

Različite su bile i oblasti koje su, putem ovih posrednika, stizale u zemlje drugih naroda: religija preko vedizma, bramanizma, hinduizma do budizma, literatura preko sanskrita i prakrita, filozofija, umetnost, gramatika, astronomija pa sve do mita i magije.

Šta sada treba da krene iz Indije ka Romima Evrope?

Stara i savremena kulturna, misaona blaga Indije u cilju povratka kulturnog identiteta 20 miliona ljudi.

Zadovoljiti kulturne potrebe života, nije zlo.

Mi predlažemo jedan mega projekat. Projekat koji će spasiti romski narod daljeg propadanja a svetu i Evropi ponuditi novu bogatu kulturu Roma.

Transfer kulture

Prenošenje i ustupanje kulture, znanja i kulturnih iskustava je neminovna posledica postojeće međunarodne kulturne saradnje, multi kulturalizma i interkulturalizma. Nema zemlje ni nacionalne kulture čija se kultura može autarhično razvijati već se taj proces odvija u uslovima trajnog međunarodnog kulturnog okruženja. Bez obzira na stepen dostignutog kulturnog nivoa, nijedna nacionalna

kultura ne može biti sama sebi dovoljna. Naprotiv, svakoj nacionalnoj kulturi može da nedostaje neki od bitnih činilaca, elemenata ili proizvoda kulture.

Pod transferom kulture možemo podrazumevati, ustupanje korišćenja materijalnih prava na kulturne proizvode sa pratećim nužnim znanjima i iskustvima u ostvarivanju od ideje do njihove praktične realizacije.

Strategija kulturnog razvoja i emancipacije Roma

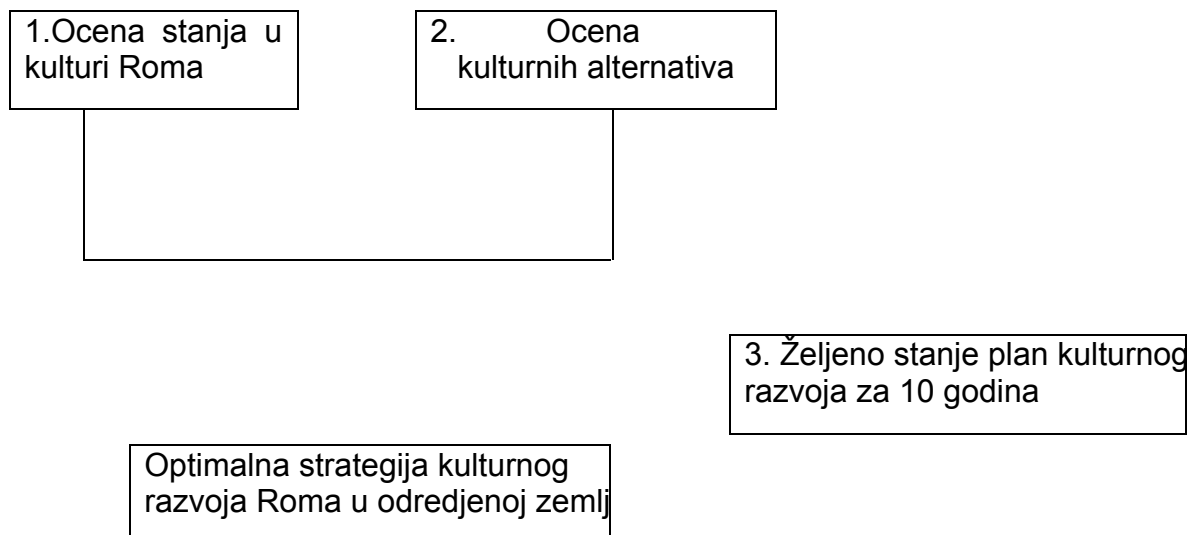
U cilju obezbeđivanja efikasnog kulturnog razvoja, neophodno je da se na svim nivoima društvenog organizovanja Roma definiše kulturna politika i strategija razvoja transfera kulture. Kulturnim razvojem mora se upravljati u kompleksu veza i međuzavisnosti koje postoje u društvenom okruženju, kako bi transfer kulture i emancipacije Roma u krajnjoj liniji pozitivno uticali na ciljeve kulturnog razvoja Roma, kulturnog bogacenja sredine u kojoj žive Romi i mreže razmene i komunikacije romske i drugih kultura.

Strategiju kulturnog razvoja neophodno je određivati na svim kulturnim žarištima pojedinih zemalja, gde žive Romi. To treba da bude sistematska aktivnost usmeravanja transfera kulture sa naglaskom na određivanju ciljeva i predviđanju uslova pod kojima će se ti ciljevi ostvariti.

Strategija kulturnog razvoja u svakoj zemlji trebalo bi da obuhvati:

- a) Izbor kulturnih proizvoda i kulturoloških postupaka u skladu sa postavljenim ciljevima i planovima.
- b) Pravce kulturnog razvoja i u kojoj meri će se oslanjati na domaća kulturna iskustva i dostignuća a zatim u kojoj meri će se izvršiti transfer kulture iz Indije.
- c) Izvršavanje analize, vrednovanja i ocenjivanje kulturnog dometa u budućnosti.
- d) Određivanje stepena gubitka autenticnosti , nacina primene i modela usvajanja kulturnih proizvoda iz Indije.
- e) Određivanje stepena sopstvenih i zajedničkih istraživačkih aktivnosti.
- f) Izbor područja i oblika kooperacije sa kulturnim institucijama u zemlji i iz Indije.
- g) Način i modaliteti ustupanja sopstvenih kulturnih proizvoda zemljama u okolini.
- h) Program realizacije Romoloških studija u svakoj zemlji u saradnji sa drugim okolnim zemljama i Indijom.

Na slici 1. Predstavljen je blok dijagram određivanja strategije kulturnog razvoja Roma u jednoj zemlji.

Izbor kulturne oblasti	Određivanje kulturnog nivoa	Metod dostizanja kulturnog nivoa	Neophodni uslovi
------------------------	-----------------------------	----------------------------------	------------------

1. Ocena postojećeg stanja treba da sadrži: podatke o kadrovima i stepen obrazovanja Roma, zaposlenost, starosnu strukturu, versku pripadnost, postojeći mitovi i legende, opšti nivo kulture, informisanost itd.

2. Ocena mogućih alternativa treba da sadrži: kulturnu baštinu koja se nudi, društveno-političku ponudu, ekonomsku moć, kulturu drugih naroda sa tog područja itd.

3. Željeno stanje kome se teži u budućnosti treba da sadrži: nivo opšte kulture Roma, broj obrazovanih, broj pozorišnih trupa, stepen informisanosti, političke svesti, demokratičnosti, finansijska moć porodice, itd.

Kako započeti sa procesom transfera kulture

I Potrebna je ideja i sporazum o prihvatanju kulturne saradnje Romani Internacionalne Unije (RIU) i Ministarstva kulture Indije.

II Formiranje kulturnog centra (Instituta za romologiju) ili bolje reci mreže kulturno naučnih instituta u Evropi, Americi i Bliskom istoku. Promoter ove ideje trebala bi da bude Indija. Indija bi mogla da program prezentira Ujedinjenim nacijama i Paktu stabilnosti da bi smo uz političku podršku zemalja sveta, resili problem romske nacije.

III Određivanja programa i kriterijuma kulturnih akcija, manifestacija od zajedničkog kulturnog i finansijskog interesa.

IV Definisane planova za 2, 5 i 10 godina.

V Planiranje tematskih manifestacija ili polivalentnih programskih koncepcija uz definisanje kriterijuma kvaliteta.

VI Planovi o ravnomernoj rasprostranjenosti regionalnih aktivnosti, kako ne bi došlo do hiper produkcije kulturnih aktivnosti ili pak zanemarivanja određenih područja.

VII Formiranje informaciono -domumentaciono-komunikacionog sistema za potrebe realizacije ovog projekta.

VIII Osiguranje finansijskih sredstava.

Odluka o početku ovog procesa trebala je biti doneta pre 17 godina. Tačnije 1983 godine kada je održan festival u Čandigaru. Da je tada bilo prave inicijative, Romi u Evropi bi danas imali sasvim drugačiju kulturu i bolji život.

Iz sasvim praktičnih, životnih razloga, moramo započeti ovaj proces. Izboru nemamo. 20 miliona Roma u Evropi sa čežnjom i nadom gledaju u pravcu Indije. Vekovima su Romi tražili oslonac na nekoj drugoj strani. Oslonca nije bilo, niti ga je neko nudio.

Civilizacijska obaveza naše generacije je da uđemo u ovaj poduhvat pun rizika i neizvesnih ciljeva.

Ogledalo romske kulture je zatamnjeno senkama i mrljama različitih slojeva stvarnosti. To ogledalo romske kulture sa područja centralne i jugoistočne Evrope, treba prebrisati kako bi ostalo na njemu ono što je autentično i ono što vredi.

Neka tocak ponovo krene.

OPRE ROMA !

Osman Balić
26.03.2001